

Laululla tuntoni tilitän, veisulla menneet selitän, Jumalani psalmeissa kohtaan!

Psalmien monet käyttötavat ja Psalmien kirjan kanonisointiprosessi

JOHDANTO

Miksi Psalmien kirja on osa nykyistä Raamatun kaanon¹? Raamatuntutkijat ajattelivat pitkään Psalmien kirjan olleen kuin moderni virsikirja eli kokoelma aikansa temppelijumalanpalveluksessa veisattuja lauluja. Tätä liturgista käyttöä pidettiin myös syynä sille, että Psalmien kirjan liitettiin osaksi arvovaltaisten pyhien tekstien kokoelmaa, Raamattua.

Tässä artikkelissa tarkastelemme, miten psalmeja käytettiin erityisesti myöhäisenä Toisen temppelein aikana (noin 250 eKr.– 70 jKr.).² Mielikuva virsikirjasta on siinä mielessä oikea, että psalmeja todella laulettiin erilaisissa rituaaleissa ja ne olivat tärkeä osa hartaudenharjoitusta. Varhaisten psalmien rinnalle moni juutalainen ryhmä laati myös omia, ryhmän käyttöön ja ideologiaan sopivia psalmeja. Psalmien käytössä tapahtui kuitenkin merkittävä muutos, kun laulamisen lisäksi oppineet alkoivat tutkia psalmitekstejä. Lisääntynyt kiinnostus kansallista menneisyyttä kohtaan sai oppineet tarkastelemaan muiden vanhojen tekstien ohella myös psalmeja ja selvittämään, mitä ne opettivat menneistä ajoista. Moniin psalmeihin lisättiin päällekirjoituksia, jotka yksilöivät, mihin historian tapahtumaan psalmi liittyi ja kuka sen oli laatinut. Oppineet myös kirjoittivat uusia psalmeja, joissa he ”paljastivat” menneisyyden tapahtumien kulkua ja tulkitsivat niistä nousevia opetuksia. Vielä myö-

hemmin Toisen temppelein aikana syntyi ajatus siitä, että niin Daavidin kirjoittamaksi oletetut psalmi kuin eräät muutkin laulut olivat syntyneet Jumalan hengen vaikutuksesta, ja siksi psalmeja kirjoittamalla ja tutkimalla voitiin paljastaa Jumalan tahto ja ennustaa tulevia tapahtumia.

Osa psalmien käytössä tapahtuneista muutoksista voidaan havaita tarkastelemalla pelkästään Vanhan testamentin Psalmien kirjaa ja niitä Uuden testamentin tekstejä, jotka viittaavat Psalmeihin: suurin osa Psalmien kirjan psalmeista on tarkoitettu liturgiseen käyttöön, kun taas Uudessa testamentissa useita psalmeja tulkitaan ennustuksina. Mistä tämä muutos psalmien käytössä johtuu, jää kuitenkin näiden tekstien valossa hämärän peittoon. Vanhan testamentin apokryfikirjoissa ja erityisesti Qumranin tekstilöytöjen joukossa on runsaasti teoksia, jotka on kirjoitettu juuri Vanhan ja Uuden testamentin kir-

-
- 1 Tässä artikkelissa sana ”Psalmi” isolla alkukirjaimella viittaa Raamatun Psalmien kirjaan kuuluvaan tiettyyn psalmiin (esim. Psalmi 91). Sanalla ”psalmi” pienellä alkukirjaimella puolestaan viitataan kaanonin ulkopuolelle jääneisiin psalmeihin (esim. käsikirjoituksen 4Q381 psalmi) tai psalmeihin kirjallisena laajana, johon kuuluvat kaikki tunnetut psalmi. ”Psalmien kirjalla” tarkoitetaan Raamatun Psalmien kirjaa, kun taas psalmikokoelmat ovat erilaajuisia ja -sisältöisiä psalmikäsikirjoituksia.
 - 2 Artikkelin on mitä suurimmassa määrin tehty yhteistyönä, mutta Antin on vastannut pääosin lukujen 1 ja 4 kirjoittamisesta ja Pajunen lukujen 2, 3 ja 5.

joitusten synnyn väliin jäävällä myöhäisellä Toisen temppelin ajalla. Ilman näitä Raamatun ulkopuolisia tekstejä tämä ajanjakso jäisi tutkimuksessa ”pimeäksi” aikakaudeksi. Qumranin teksteissä on runsaasti erilaajuisia psalmikokoelmia, joita laadittiin eri käyttötarkoituksia varten. Näitä tekstejä tarkkaan tutkimalla on mahdollista selvittää kehitys, joka lopulta johti psalmien käyttöön profetioina. Tämän artikkelin tärkein tehtävä on antaa käsitys tuosta kehityskaaresta ja erityisesti aiemmin hämärän peittoon jääneestä myöhäisestä Toisen temppelin ajasta. Tätä kehityskaarta seuraamalla voidaan myös antaa luotettavampi vastaus kysymykseen, miksi Raamatussa ylipäänsä on Psalmien kirja.

LAULA JA RIEMUITSE TYTÄR SION – PSALMIEN LITURGINEN KÄYTTÖ

Raamatuntutkijoiden keskuudessa vallitsi pitkään käsitys, että Raamatun Psalmien kirja oli Toisen temppelin ajan (noin 530 eKr. – 70 jKr.) juutalaisuuden veisukirja³ ja Psalmien käyttö rajoittui siten liturgiseen käyttöön temppelikultissa ja myöhemmin myös synagogissa. Kiistatonta onkin, että suurin osa psalmeista lienee alun perin laadittu liturgiseen käyttöön (yhteisölliset rituaalit, temppelikultti, yksityinen hartaudenharjoitus). Valtaosa näistä psalmeista on kuitenkin selkeästi kirjallisia luomuksia spontaanien rukousten sijasta. Hyvä esimerkki ovat niin sanotut alfabeettiset psalmit, joiden säkeiden alkukirjaimet noudattavat heprean aakkosten järjestystä.⁴ Koska luku- ja kirjoitustaito olivat harvinaisia, psalmit ovat kirjallisina luomuksina pienen joukon laatimia tekstejä, jotka on yleensä lausuttu rituaalin sisältävältä kirjakääröltä yhteisön edessä. Psalmit ovat muodostuneet samanlaisen vaiheittaisen toimitustyön kautta kuin muutkin Vanhan testamentin tekstit, mutta varsinaisia todisteita varhaisista psalmien muodoista ei juuri ole säilynyt. Psalmien sisältämät lyhyet rukouselementit saattavat olla tällaisia varhaisia lyhyitä rukousmuotoja,⁵ mutta valitettavasti suoraa lähdeaineistoa ei juuri ole säilynyt. Tällaiset lyhyet rukoukset olisivat sopineet hyvin myös yksityiseen hartauden harjoitukseen jokapäiväisessä elämässä. Samoin jotkut kokonaiset Psalmit ovat erittäin lyhyitä ja siten helppoja muistaa ulkoa.⁶

Psalmeista valtaosa – ehkä lähes kaikki – ovat

nykymuodossaan peräisin Toisen temppelin ajalta, ja vaikuttaa siltä, että keskitetysti johdettu liturginen toiminta yleistyi silloin. Tämä saattaa johtua siitä, että deuteronomistien ajama kultin keskittäminen ainoastaan Jerusalemin temppeliin alkoi vähitellen toteutua tekstien tasolla ajetun ideologian lisäksi myös käytännössä.⁷ Myös Vanhan testamentin kertomukset tilanteista, joissa lauluja on esitetty, kuvaavat juuri tämän ajan oloja. Aikakirjojen kertomukset temppelissä järjestetyistä palvontamenoista, joissa myös laulettiin, ovat hyvä osoitus tästä.⁸ Myös lukuisat maininnat siitä, että lauluja laulettiin erityisissä tilanteissa, kuten vihollisista saadun voiton jälkeen (esim. 2. Moos. 15, 2. Sam. 22), liittyvät Toisen temppelin ajan rituaaliseen kontekstiin. Samoin tänä aikana laadituilla valituksilla, joissa muistettiin menneitä murheita (esim. Psalmi 137, oli osana rituaalisessa elämässä yhdessä yhteisöllisten syntintunnustusten kanssa (vrt. Neh. 9). Mutta vaikka Vanhan testamentin kuvaukset kertovat jolloin lailla syntyäikansa tilanteesta, suurinta osaa teksteistä on äärimmäisen vaikea ajoittaa luotettavasti, eikä niiden sisältämiä liturgian kuvauksia voi pitää sellaisinaan todenmukaisina historiallisina selostuksina.

Valitettavasti temppelin palvontamenoista ei juuri ole olemassa Vanhan testamentin ulkopuolisia lähteitä ja sama pätee myös vähitellen muotoutuneeseen synagogalaitokseen.⁹ Siksi tutkijat ovat Hermann Gunkelin urauurtavasta Psalmien muotohistoriallisesta tutkimuksesta lähtien yrittäneet paikallistaa Psalmien käyttöä kultissa niiden sisällön avulla.¹⁰ Psalmien sisäistä rakennetta ja sisältöä analysoimalla tutkijat ovat pyrkineet luokittelemaan psalmit mahdollisimman tarkasti eri kategorioihin. Nämä psalmikategoriat ovat edelleen jossain määrin hyödyllisiä, jos tyydytään laajoihin kategorioihin kuten Gunkelin neljään psalmien peruskategoriaan: hymnit, yhteisölliset valitukset, yksityisen ihmisen kiitoslaulut ja yksityisen ihmisen valitukset. Kuitenkaan kaikki psalmit eivät sovi näinhinkään kategorioihin ja mitä yksityiskohtaisempaa luokittelua psalmeista pelkästään sisällön perustella yritetään tehdä, sitä epävarmempia ja monimuotoisempia ovat tulokset. Qumranin löydöt ja muu Toisen temppelin ajan lopun kirjallisuus on myös osoittanut, ettei esimerkiksi monien tutkijoiden olettaa viisauksalmien kategorioita ole voinut

olla yhtenäisenä ryhmänä olemassa.¹¹ Vaikuttaa siis selvältä, ettei liturgisen käytön yksityiskohtiin saada selvyttä pelkästään perinteisellä muotohistoriallisella menetelmällä, vaan sen avuksi tarvitaan tulevaisuudessa muiden muassa Qumranin psalmi-käsikirjoitusten tarkkaa analysointia.

Psalmien sisällön ja Vanhan testamentin kuvausten lisäksi myös Psalmien kirjan vaihteellinen muotoutuminen ja Psalmien järjestys kirjan sisällä kertovat liturgisen ulottuvuuden merkityksestä.¹² Kun kaikki nämä todisteet otetaan huomioon, on selvää, että psalmit olivat tärkeä osa Toisen temppelein ajan liturgista elämää ja psalmirunouden juuret löytyvät tältä toiminta-alueelta. Hellenistisenä aikana (323–63 eKr.) psalmien käytössä tapahtui kuitenkin muutoksia, jotka asettavat kyseenalaiseksi, oliko psalmien liturginen käyttö edelleen yhtä merkittävää kuin aiemmin (näistä tarkemmin seuraavissa luvuissa). Ainakaan kokonaan liturginen käyttö ei loppunut, sillä ei ole epäilystäkään siitä, etteikö psalmeja käytetty edelleen osana joitakin rituaaleja. Esimerkiksi Qumranin luolasta 11 löytynyt pahojen henkien manaamiseen tähtäävä rituaali (11QapocP₅) on tästä hyvä osoitus. Käsikirjoitus on selkeästi laadittu rituaaliseen käyttöön ja sen sisältämät psalmit muodostavat johdonmukaisen yhtäjaksoisen kokonaisuuden.¹³ Rituaalin alku on tuhoutunut, mutta säilyneissä osissa pyydetään Jumalalta ensin apua ja voimaa parantaa pahan hengen riivaama henkilö. Sitten pahat henget manataan pois aloittaen vähäisimmistä ja päätyn Saatanan ulos ajamiseen. Lopulta rituaali päättyy hieman erilaiseen versioon Psalmista 91 kuin nykyisessä Psalmien kirjassa.¹⁴ Siinä parannettu henkilö julistaa luottamuksensa ja rakkautensa Jumalaan, ja Jumala ottaa hänet suojelukseensa vastaisuudessa tapahtuvilta pahojen henkien hyökkäyksiltä.¹⁵ Myös käsikirjoitus 2QP₅ todistaa nykyään kanonisten Psalmien liturgisen käytön jatkumisesta. Käsikirjoitus sisälsi alun perin mahdollisesti vain Psalmi 103 ja 104 eli Vanhan testamentin niin sanotut *Bar i nafši* -hymnit.¹⁶ Tämän tyyppisiä hymnejä käytettiin ilmeisesti peräkkäin lausuttuna osana rituaaleja. Tätä tukee se, että tietyt osat Psalmeista 103 ja 104 oli kirjoitettu käsikirjoitukselle 2QP₅ punaisella musteella, mikä on Peter Flintin mukaan merkki liturgisesta käyttökäytöksestä.¹⁷

Jatkuvasta rituaalisesta käytöstä huolimatta vaikuttaa kuitenkin siltä, että viimeistään ensimmäisellä vuosisadalla ennen ajanlaskun alkua tapahtui psalmien liturgisessa käytössä selkeä muutos. Tältä ajalta on peräisin lukuisia uusia psalmeja, joita eri juutalaiset ryhmät laativat omasta näkökulmastaan. Osa uusista psalmeista luotiin sellaiseen käyttöön, johon ei aiemmin tarvittu psalmeja. Esimerkiksi edellä kuvattu manausrituaali on vastaus kehittyvään oppiin pahoista hengistä, niiden aiheuttamista vaihoista ja niiden hierarkiasta. Nämä psalmit eivät siis korvaa aiempia psalmeja vaan täyttävät liturgiseen kanttään syntyneen aukon. Mutta toisaalta erityisesti ylistys- ja kiitospsalmien osalta tilanne muuttui siten, että vanhempien psalmien merkitys tällaisessa käytössä ilmeisesti väheni aiemmasta. Esimerkiksi Qumranista on löytynyt paljon Qumranin liikkeen itsensä laatimia lauluja (muun muassa Hymnien kirjan psalmit ja Sapattiuhrin laulut).¹⁸ Nämä ovat todennäköisesti syrjäyttäneet varhaisemmat psalmit liturgisessa käytössä ainakin jossain määrin. Qumranin

3 Tätä perinteistä käsitystä on arvosteltu viime vuosikymmeninä enenevässä määrin. Esimerkiksi Wilson (1985, 206) esittää tällaisen näkemyksen olevan omiaan hämärtämään sitä, että ”lopullisessa muodossaan” Psalmien kirja on tarkoitettu luettavaksi, ei esitettäväksi, mietiskeltäväksi eikä lausuttavaksi.

4 Ks. Ps. 9–10 (yhdessä), 25, 37, 111, 112, 119 ja 145.

5 Aejmelaeus 1986, 16–9, 103. Yhtenä esimerkkinä rukouksesta, jossa selkeästi esiintyvät kaikki varhaisten rukousmuotojen perusosat, Aejmelaeus esittelee Jaakobin rukouksen tekstijaksossa 1. Moos. 32:10–12. Ks. myös Gerstenberger 1988.

6 Mm. Ps. 117, 131, 133, 134 ja 137.

7 Deuteronomistisesta historiateoksesta ks. Römer 2005.

8 Esim. 1. Aik. 16, 25 ja 2. Aik. 5:13.

9 Ks. esimerkiksi Schuller 2003, 183–88.

10 Gunkel 1930 ja 1933.

11 Tarkemmin Pajunen 2012a, 298–300.

12 Psalmien kirjan toimituksellisista kerrostumista, ks. Marttila 2006, 195–234.

13 Ks. Pajunen 2009, 50–60.

14 Ks. Pajunen 2008, 591–605.

15 Vrt. Psalmin 91 käyttö evankeliumeissa, kun Saataka kiusaa Jeesusta (Mark. 1:13, Matt. 4:6, Luuk. 4:10–11).

16 Pajunen 2011, 355–76. Termi *Barekhi Nafshi* tulee heprean sanoista, joita on käytetty tämän tyyppisten hymnien alussa. Termin voisi kääntää suomeksi huudahduksella: ”Ylistä Herraa, minun sieluni!” (ks. KR1992 Ps 103:1, 104:1).

17 Flint 1997, 32.

18 Ks. teosten käännökset, Sollamo (toim.) 1997, 277–308.

liikkeen lauluista on olemassa lukuisia kopioita, mikä jo itsessään todistaa niiden käytön laajuudesta. Nämä laulut syntyivät tarpeesta puhutella nimenomaan kyseistä ryhmää, sen kielellä ja teologialla. Tähän eivät varhaisemmat psalmit useimmiten kyenneet suoraan vastaamaan. Ollakseen merkityksellisiä ne piti tulkita uudestaan liikkeenomasta näkökulmasta (ks. jäljempänä luku ”Mitä haluat kertoa meille? – Psalmi Jumalan viesteinä”). Fariseusten ryhmään usein liitettävät Salomon psalmit ovat tärkeä osoitus siitä,¹⁹ että Qumranin liike ei ollut ainoa ajan juutalainen ryhmittymä, joka laati omia juuri ryhmälleen suunnattuja psalmeja.

LÖYDÄ VIESTI MENNEISYYDESTÄ – PSALMIT TUTKIMUSKOhteina

Hellenistinen aika lisäsi kansainvälisyyttä. Toisaalta valtakunta oli myös myllerrystilassa Aleksanteri Suuren kenraalien välisten sotien vuoksi.²⁰ Uuden hellenistisen valtakulttuurin vaikutus haastoi juutalaiset määrittelemään tarkemmin sen, keitä he ovat, mistä he tulevat, ketkä kansaan kuuluvat ja mihin heidän tulisi kansakuntana pyrkiä. Osa tällaista kansallista rajanvetoa on kasvava kiinnostus kansan menneisyyteen. Tämä mielenkiinto näkyy myös psalmeissa, jotka joita pidettiin paitsi liturgiseen elämään kuuluvina lauluina, yhä enenevässä määrin myös menneisyydestä kertovina teksteinä.

Lisääntyvä kiinnostus menneisiin aikoihin näkyy psalmien kohdalla erityisesti kahdella tavalla. Ensiksi, menneitä aikoja käsiteltiin psalmeissa hellenistisenä aikana kasvavassa määrin. Monet Psalmi sivuavat menneitä tapahtumia, kuten maailman luomista,²¹ pakoa Egyptistä,²² ja sen jälkeistä erämaavaellusta.²³ Seitsemässä psalmissa (Ps. 44, 78, 81, 89, 105, 106 ja 132) menneisyys on keskeinen osa psalmin ydinsanomaa. Esimerkiksi Psalmi 105 ja 106 muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, jossa kuvataan ensin Jumalan armollista uskollista toimintaa kansansa hyväksi historiassa (Ps. 105), ja sen jälkeen kansan rikkomuksia ja pahoja tekoja (Ps. 106). Nämä Psalmi kuvaavat Jumalan ja kansan liittoa patriarkoista aina pakkosiirtolaisuuteen asti. Vastaavia pitkiä menneisyyden ajanjaksojen kuvauksia ovat myös Sirakin kirjaan sisältyvä esisien ylistys (Sir. 44–49), kansan synnintunnustus Nehemian kirjassa (Neh. 9:6–37) ja Psalmi 78.²⁴

Menneisyyden tapahtumien kuvaukset psalmeissa ja niissä esiintyvät kirjoittajien tulkinnat eri historian tapahtumista ovat erittäin merkittäviä tekijöitä tutkittaessa tulkintatraditioiden muotoutumista. Psalmien käytön kannalta ne tosin osoittavat vain, että menneisyyden tapahtumia käsiteltiin myös psalmeissa enemmän kuin aiemmin.

Toinen, huomattavasti merkittävämpi tapa, jolla lisääntyvä kiinnostus menneisyyttä kohtaan hellenistisenä aikana ilmeni psalmeissa, on niiden ottaminen osaksi historiallista lähdeaineistoa. Psalmi eivät siis ainoastaan kuvanneet menneitä tapahtumia, vaan ne nähtiin enenevässä määrin myös menneistä ajoista kertovina teksteinä, jotka voitiin liittää joihinkin historiallisiin henkilöihin ja tiettyihin hetkiin heidän elämässään. Psalmien käyttöä historian tapahtumia kuvaavina lähteinä on tutkittu hyvin vähän. Paljon hajanaisesta lähdeaineistosta on vielä analysoimatta, mutta seuraavassa esitellään lyhyesti kolme tärkeää todistetta tämän näkemyksen merkityksestä hellenistisenä aikana: 1) Psalmien liittäminen osaksi kerrontaa; 2) Psalmien päällekirjoitusten kehitys sekä 3) Käsikirjoitus 4Q381.

Psalmien liittäminen osaksi kerrontaa

Lauluja liitettiin osaksi kerronnallisia tekstejä kohdullisen varhain hellenistisenä aikana. Laulujen lisääminen oli osa useiden teosten kuten Mooseksen kirjojen (2. Moos. 15 ja 5. Moos. 32), Samuelin kirjojen (1. Sam. 2:1–10 ja 2. Sam. 22) ja profeettakirjojen (Joonan 2, Jes. 38:9–20 ja Hab. 3) viimeisiä toimituskerrostumia.²⁵ Myös Valitusvirsi sisällölle oli osoitettavissa selkeä historiallinen konteksti: Jerusalemin tuho babylonialaisten kynsissä. Valitusvirret onkin Septuagintassa tästä syystä nimetty profeetta Jeremian laatimiksi. Psalmeista tuli hellenistisellä ajalla myös olennainen osa uusia kerronnallisia tekstejä kuten Tobitin kirjaa (Tob. 3, 13) ja Juditin kirjaa (Jud. 9, 16). Nämä kerronnan sisään lisätyt tai laaditut psalmit osoittivat hieman myöhemmässä vaiheessa menneisyyttä tutkineille, että psalmit saattoivat olla peräisin tietystä historiallisesta tilanteesta, joka pystyttiin selvittämään psalmin sisältöä tarkastelemalla.

Psalmien päällekirjoitusten kehitys

Psalmien päällekirjoituksissa voidaan havaita kasvava kiinnostus psalmien sijoittamiseen historian

tapahtumien yhteyteen. Valtaosa psalmeista on nykyään nimetty Daavidin laatimiksi. Päällekirjoitukset on lisätty vaiheittain, ja Daavidin nimen esiintyminen niissä kasvoi jatkuvasti siten, että yleisimmäksi päällekirjoitukseksi muodostui ”Daavidin psalmi”. Se kertoo ainoastaan, että kyseistä Psalmia pidettiin Daavidin laatimana. Psalmien kirjassa on kuitenkin neljätoista Psalmia, jotka on päällekirjoituksessa sijoitettu tiettyihin tapahtumiin Daavidin elämässä.²⁶ Esimerkiksi Psalmin 51 päällekirjoitus: ”Daavidin psalmi, profeetta Natanin käytyä hänen luonaan sen vuoksi, että hän oli koskenut Batsabaan”.

Psalmien liittäminen tiettyihin menneisyyden henkilöihin ja tilanteisiin ei kuitenkaan päättynyt siihen, mitä Psalmien kirjan päällekirjoituksista on mahdollista päätellä, vaan se jatkui edelleen kuten Septuagintan psalmikokoelma osoittaa. Septuagintan psalmikokoelmassa on kolmekymmentäseitsemän päällekirjoitusta, joissa on lisäyksiä tai laajennuksia Psalmien kirjan edustamaan tekstimuu-
toon.²⁷ Osassa tapauksista on lisätty päällekirjoitus sellaiseen Psalmiin, jolla ei Psalmien kirjassa sellaista ole (ks. Ps. 33, 43, 71, 91, 94 ja 95). Tämä osoittaa, että päällekirjoitusten lisääminen oli vaiheittaista. Muutamiin Psalmeihin on Septuagintassa lisätty liturgiseen käyttöön liittyviä merkintöjä (vrt. Ps. 24, 48, 81 ja 94).²⁸ Nämä lisäykset osoittavat, että ainakin Septuagintan psalmikokoelmaa muokanneet henkilöt käyttivät Psalmeja edelleen osana liturgiaa. Rämän artikkelin kannalta mielenkiintoisimmat muutokset ovat ne, joissa päällekirjoituksessa psalmi on nimetty jonkun muun menneisyyden henkilöihän kuin Daavidin nimiin tai päällekirjoitusten avulla uusia psalmeja on yhdistetty erityisiin tilanteisiin Daavidin elämässä.

Septuagintan psalmikokoelman edustamassa traditiossa Psalmien 27, 96, 97, 143, 144, 151 ja 93 tulkittiin olevan peräisin tietyistä Daavidin elämävaiheista (siis Psalmien kirjassa olevan neljätoista vastaavan päällekirjoituksen lisäksi). Tämä on selvä osoitus siitä, että Psalmeja tutkittiin historiallisiin tapahtumiin viittaavina teksteinä vielä Psalmien kirjan muotoutumisen jälkeen. Samanlaisesta toiminnasta kertovat myös Psalmien 76 ja 80 päällekirjoitukset Septuagintassa, jossa psalmit sijoitetaan Assyrian yritykseen valloittaa Juudan kuningas-

kunta kuningas Hiskian aikana (ks. 2. Kun. 18–19). Samasta ilmiöstä on kyse myös Psalmien nimeämisessä muille henkilöihän kuin Daavidille. Ehkä kiinnostavinta näissä päällekirjoituksissa on, että Psalmeja on yhdistetty pakkosiirtolaisuuden aikana ja sen jälkeen vaikuttaneisiin profeettoihin. Profeetta Jeremia esiintyy kahdessa päällekirjoituksessa (Ps. 65 ja 137), joista ensimmäisessä mainitaan myös profeetta Hesekiel. Profeetat Haggai ja Sakarja puolestaan on lisätty yhdeksän psalmin päällekirjoituksiin (Ps. 111–12, 138–39, 146–50).²⁹ Nämä päällekirjoitukset osoittavat, että joidenkin Psalmien tulkittiin ilmeisesti viittaavan pakkosiirtolaisuuteen tai sen jälkeisen ajan tapahtumiin, mikä onkin selvää muun muassa Psalmin 137 kohdalla. Myöhemmin kyseistä aikaa kuvaavat Psalmit ole-

19 Ks. Trafton 1992, 115–17.

20 Hellenistisen ajan Juudasta, ks. Grabbe 2008.

21 Esim. Ps. 74:13–17; 86:9; 94:9; 95:5; 96:5, 10; 102:26; 104:1–27; 115:15; 121:2; 136:5–9.

22 Mm. Ps. 66:5–6; 68:8; 77:16, 21; 80:9; 103:7; 114:1; 135:8–9; 136:10–15.

23 Ks. Ps. 95:8–11; 99:6–7; 136:16.

24 Esimerkiksi Wischmeyer (2006, 341–58) ja Witte (2006, 21–42) käsittelevät tutkimuksissaan näitä runomuotoisia esityksiä menneisyydestä.

25 Kirjallisuus- ja redaktiokriittiset tutkimukset sijoittavat näiden laulujen lisäämisen osaksi kerrontaa kunkin kirjan viimeisiin toimituskerrostumiin. Vertaa esimerkiksi Römerin (2005) arviota Samuelin kirjoihin sisältyvistä lauluista Pakkalan (2004, 180–84, 210) havaintoihin Nehemian kirjan luvusta 9.

26 Ks. Ps. 3, 7, 18, 30, 34, 51, 52, 54, 56, 57, 59, 60, 63 ja 142. Näiden neljätoista Psalmin lisäksi Psalmin 72 sisältö puoltaa sitä, että Psalmin päällekirjoitus pitäisi ymmärtää Septuagintan kääntäjien tapaan ”psalmiksi Salomosta”, ”Salomon psalmi” sijasta. Kun tähän lisätään Psalmin lopussa oleva maininta, että ”Daavidin, Iisain pojan, rukoukset päättyvät tähän,” vaikuttaa siltä, että Psalmia 72 pidettiin Daavidin pojastaan laatimana Psalmina.

27 Septuagintan psalmikokoelman päällekirjoituksia ja niissä esiintyvää eksegeettistä toimintaa on tutkinut muiden muassa Pietersma 2001, 99–138.

28 Liturgisia lisäyksiä Septuagintan Psalmien päällekirjoituksissa on tutkinut esimerkiksi Schaper 1998, 177–80.

29 Vaikka suurin osa psalmeista on päällekirjoituksissa laitettu kuninkaiden nimiin (mm. Daavid, Salomo, Manasse, Hiskia), tämä olisi ollut käytännössä mahdotonta niiden psalmien kohdalla, jotka käsittelevät pakkosiirtolaisuutta tai sen jälkeistä aikaa, koska kuninkaita ei enää ollut. Todennäköisesti siitä syystä tällaisia psalmeja on yhdistetty kuningasajan jälkeisiin profeettoihin kuninkaiden sijasta. Psalmeja on kuitenkin liitetty profeettojen nimiin myös muualla (esim. Hab. 3; Joonas 2 ja Valit. sekä käsikirjoituksen 4Q380 psalmit).

tettavasti liitettiin silloin mahdollisesti eläneisiin henkilöihäähmöhin.³⁰

Käsikirjoitus 4Q381

Erityisen hyvä esimerkki psalmien käytöstä ja ymmärtämisestä historiallisina lähteinä on Qumranin käsikirjoitus 4Q381, jota on tutkittu perusteellisesti Pajusen väitöskirjassa.³¹ Väitöstutkimuksessa osoitetaan, että käsikirjoituksen säilyneet osat sisältävät kahdeksan aikaisemmin tuntematonta psalmia, jotka on laadittu noin 200–150 eKr. Ensimmäiset kolme psalmia tulkitsevat menneisyyden tapahtumia luomisesta pakkosiirtolaisuuteen ja esittävät tähän tulkintaan perustuvan ennustuksen tulevaisuudesta. Ne paljastavat lisääntyvän mielenkiinnon historian tutkimiseen ja tulkintaan psalmien muodossa. Käsikirjoituksen viimeiset viisi psalmia ovat kuitenkin vielä merkittävämpiä. Ne on tietoisesti kirjoitettu menneisyyden henkilöihäähmöhön näkökulmasta, ja väittävät siten edustavansa heidän autenttisia ajatuksiaan menneistä tapahtumista. Psalmi on kirjoitettu Daavidin, Hiskian, Manassen, Josian ja Jojakinin nimissä.

Kirjoittajan tuntemia varhaisempia psalmeja on hyödynnetty laajasti kaikissa näissä viidessä psalmissa. Psalmeja on käytetty sen mukaan, keneen menneisyyden henkilöihäähmöhön tekstin 4Q381 kirjoittaja tai hänen tuntemansa traditio kunkin psalmin liitti. Siten esimerkiksi Daavidin voittolauluna tunnettua Psalmia 18 käytetään Daavidin nimissä kirjoitetussa psalmissa. Samaan tapaan Septuagintan mukaan Assyrian hyökkäystä Jerusalemiä vastaan käsittelevä Psalmi 76 on liitetty tuona aikana hallinneeseen Hiskiaan. Vankeudessa kärsivästä katuvasta syntisestä kertovan Psalmin 69 on puolestaan tulkittu kuvaavan Babylonian kuninkaan vankilassa viruneen Jojakinin kohtaloa. Tällainen varhaisempien psalmien käyttö selvästi osoittaa, että psalmikokoelman 4Q381 kirjoittaja piti psalmeja menneisyydestä kertovana lähdeaineistona.

Psalmien pitäminen historiallisina lähteinä näkyy myös siinä, että psalmikokoelman 4Q381 kuninkaiden nimissä kirjoitetut viisi psalmia eivät vain tulkitse menneisyyttä, vaan väittävät olevansa kuninkaiden itsensä laatimia teoksia. Teoksen kirjoittaja siis ilmeisesti oletti kohdeyleisönsä pitävän hänen kirjoittamiaan uusia psalmeja luotettavina kuvauksi-

na menneistä tapahtumista. Mikäli psalmeja ei olisi pidetty menneisyydestä kertovina lähteinä, olisi näiden uusien psalmien kirjoittaja voinut valita toisen kirjallisen lähestymistavan tulkintojensa esittämiseksi. Psalmikokoelman 4Q381 kirjoittajan tekemä valinta laatia nimenomaan psalmeja vaikuttaakseen yleisönsä käsityksiin menneistä tapahtumista on osoitus siitä, että psalmeja tutkittiin tarkasti.

Esittämällä, että psalmikokoelman 4Q381 psalmi on menneisyyden henkilöihäähmöhön kirjoittamia, teoksen kirjoittaja pyrkii lisäämään tekstin arvovaltaa historiallisesti luotettavana teoksena. Hyvä osoitus käsikirjoituksen 4Q381 psalmien merkityksestä, on Manassen nimiin kirjoitettu katumusrukous.³² Vanhan testamentin kertomukset Manassesta eroavat toisistaan merkittävästi. Toisessa kuninkaiden kirjassa Manassen kerrotaan olevan suuri syntinen (2. Kun. 21), jonka synnit ovat tärkein syy kansan pakkosiirtolaisuuteen (2. Kun. 23:26). Aikakirjoissa puolestaan kerrotaan Manassen tehneen kyllä paljon syntiä, mutta katuneen niitä Babylonian vankeudessa. Kaduttuaan syntejään Manasse sai palata valtaistuimelleen ja hän hallitsi sen jälkeen oikeudenmukaisesti (2. Aik. 33:1–20). Myöhemmät traditiot asettuivat kannattamaan jompaakumpaa näistä näkemyksistä. Se, että käsikirjoituksen 4Q381 kirjoittaja erikseen laatii Manassen katumusrukouksen, on selkeä yritys osoittaa, kumpi traditiolinjoista on oikeassa. Erityisen mielenkiintoisen Manassen tapauksesta tekee se, että samalta ajalta on säilynyt myös toinen Manassen nimissä kirjoitettu katumusrukous, niin kutsuttu kreikankielinen Manassen rukous. Se, että nämä kaksi kirjoittajaa toisistaan tietämättä käyttivät psalmien muotoa vaikuttaakseen menneisyyden tapahtumien tulkintaan, todistaa, että psalmeja todella luettiin menneisyyden lähteinä. Varhaisempien psalmien tulkinta menneisyydestä kertovina lähteinä ja uusien psalmien laatiminen vastaavan tulkinnan kohteiksi kertovat, että psalmikokoelman 4Q381 kirjoittajalle psalmi on ollut tutkimuksen kohteita siinä missä muutkin varhaiset lähteet menneisyydestä kuten Mooseksen kirjat, Kuninkaiden kirjat ja Aikakirjat.

Edellä käsitellyn aineiston perusteella on kiistatonta, etteivät psalmi on olleet hellenistisellä ajalla aino-

astan liturgisia tekstejä. Uusia psalmeja myöskään luotu välttämättä ensisijaisesti liturgista tarkoitusta varten. Käsikirjoituksen 4Q381 psalmit luotiin opetuskäyttöön ja Salomon psalmit kehotukseksi tietyille juutalaiselle ryhmälle. Elämäkerrallisilla psalmeilla, kuten Psalmilla 151, ei todennäköisesti ollut liturgista tehtävää. Samalla aikakaudella myös viisaukirjallisuudessa painotettiin menneisyyden tutkimuksen merkitystä nykyisyyden ymmärtämiselle ja tulevaisuuden ennakoimiselle.³³ Yhteiskunnassa tai ainakin sen yläluokan keskuudessa siis arvostettiin menneisyyden tutkimista, ja myös psalmit olivat tämän mielenkiinnon kohteena. Psalmit olivat osa viisauden opettajien lukemistoa, jota he hyödynsivät teoksissaan. Ilmeisesti viisauden opettajat laativat itsekin useita uusia psalmeja.³⁴

Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että psalmeja on käytetty lähteinä esimerkiksi Sirakin kirjassa³⁵ sekä useissa Qumranissa säilyneissä viisausteoksissa. Esimerkiksi käsikirjoituksessa 4Q370 lainataan Hymniä Luojalle (11QPs^a 26:9–15), kun käsitellään ihmiskunnan asemaa luomakunnassa välittömästi luomisen jälkeen (4Q370 i 1–2).³⁶ Käsikirjoituksessa 4Q185 puolestaan hyödynnetään Psalmia 105 puhuttaessa patriarkoista sekä Israelin paosta Egyptistä (4Q185 1–2 i 14 – ii 4) ja Psalmia 91 kehotuksessa valita kahden tien, elämään ja tuhoon vievien, väliltä (4Q185 1–2 ii 5).³⁷ Käsikirjoituksen 4Q525 autuaaksijulistuksissa on puolestaan selviä yhteyksiä Psalmeihin 1 ja 15 (frag. 2–3 ii 1–7).³⁸ Yhteyksiä viisaustekstien ja psalmien välillä on paljon enemmänkin, mutta edellä mainitut esimerkit antavat hyvän kuvan siitä, miten viisauden opettajat hyödynsivät psalmeja lähdeaineistonaan. On tärkeää huomata, ettei psalmeja käytetty selittämään liturgiaan liittyviä asioita, vaan puhuttaessa menneisyyden tapahtumista ja oikeanlaisesta elämäntavasta.

Psalmien tutkiminen eettisiä ohjenuoria sisältävinä teksteinä on kytköksissä viisaustematiikan yleistymiseen psalmeissa hellenistisellä ajalla. Kun Toora eli viisi Mooseksen kirjaa oli saatu persialaisaikana koottua, viisauden opettajat hyödynsivät sen oppeja sekä viisaukirjallisuudelle perinteistä jakoa kahteen tiehen, joista toinen vie elämään ja toinen tuhoon.³⁹ Viisauden opettajat kirjoittivat lukuisia psalmeja hyödyntäen näitä näkökulmia (esimer-

kiksi Ps. 1, 19, 25 ja 34). Tämänäyttypiset psalmit kasvattivat suosiotaan yksityisessä hartauden harjoituksessa, sillä Qumranista on löydetty muun muassa kolme yksityistä mietiskelyä varten laadittua käsikirjoitusta (4QPs^g, 4QPs^h ja 5Q5), joille oli kopioitu vain Toorapsalmiksi kutsuttu Psalmi 119.⁴⁰ Viisaukirjallisuuden ja Tooran lisäksi siis myös psalmeja tutkittiin ja niiden sanomaa mietiskeltiin, jotta ihmiset oppisivat oikeanlaista käyttäytymistä.

Edellä käsitellyn perusteella Psalmeista tuli hellenistisenä aikana tekstejä, joita tutkittiin. Ne toimivat historiallisena lähdeaineistona ja niissä opetettiin oikeanlaista käytöstä. Myös suuri määrä psalmeja, joiden tarkoitus oli vaikuttaa ihmisiin joko eettisinä ohjenuorina tai historiallisina lähteinä, laadittiin tänä aikana. Suurin osa sekä tulkintatoiminnasta että uusien psalmien laadinnasta näistä näkökulmista on ollut viisauden opettajien käsissä, mikä on selkeä muutos aiempaan tilanteeseen, jossa psalmit oli ankkuroitu pappien hallinnoimaan liturgiseen kenttään. Psalmien lisääntyvät ja uudistuneet tehtävät loivat myös tarpeen uudentalaisille

30 Myös syyriankielisissä käsikirjoituksissa on nähtävissä merkkejä samasta ilmiöstä. Psalmit 152 ja 153 on liitetty Daavidin elämän tapahtumiin, ja Psalmit 154 ja 155 on asetettu Hiskian nimiin ja sijoitettu hänen valtakaudellaan tapahtuneen assyrialaisien valloitusyrityksen aikoihin.

31 Pajunen 2012a.

32 Manassen katumusrukousta (4Q381) ja sen suhdetta Vanhan testamentin kertomuksiin Manassesta ks. tarkemmin Pajunen 2012b, 143–161.

33 Ks. esim. Ymmärtävyyden ohje tai Salaisuusien kirja. Ks. myös Uusimäen ja von Weissenbergin artikkeli tässä numerossa.

34 Tästä osoituksena on mm. Toisen temppelein ajan lopulla selvästi lisääntyvä päällekirjoitus ”Viisauden opettajan psalmi”.

35 Tutkijat ovat havainneet Sirakin kirjan eri osissa lukuisia suoria linkkejä psalmeihin. Esimerkkejä tällaisista linkeistä ovat: 1) eri Psalmeihin (ainakin Pss. 1, 104, 119 ja 145) jaksossa Sir 14:20–15:10 liittyvät yhteydet (ks. Marttila 2006, 204), ja 2) Brooken 1989, 280, havaitsema linkki tekstikatkelman Sir 18:3–4 ja joko Psalmin 106:2 tai käsikirjoituksen 4Q380 i 1–7–8 psalmin kanssa.

36 Newsom 1988, 30–1.

37 Vrt. Tobin 1990, 146–47.

38 Psalmin 15 paralleleleista, ks. Puech 1993, 355–57. Psalmin 1 yhteyksistä, ks. Puech 1991, 85; Puech 1998, 304.

39 Ks. esimerkiksi Sananlaskujen kirja.

40 Vrt. Flint 1997, 48.

psalmikokoelmille. Liturgiseen käyttöön sopivat parhaiten yksittäisen rituaalin sisältävät helposti käsiteltävät käsikirjoitukset, kun taas psalmien järjestelmälliseen tutkimiseen ja pohdiskeluun tarvittiin mahdollisimman kattavia psalmikokoelmia. Qumranista on löytynyt runsaasti rituaalisiin tarpeisiin vastaavia erikokoisia psalmikokoelmia, ja lähellä nykyistä muotoaan oleva Psalmien kirja koottiin puolestaan nimenomaan mahdollistamaan psalmien laajamittainen tutkiminen.

Psalmien käyttötavat eivät kuitenkaan rajoittuneet vain liturgiseen ja tutkimuskäyttöön. Edellä kuvattu suuntaus, jossa psalmit toimivat menneisyyden henkilöahmoihin liitettävissä olevana lähdeaineistona, ajautui ajan myötä ristiriitaan toisen samanaikaisen kehityskaaren kanssa. Laajoja psalmikokoelmia alettiin nimittäin vähitellen pitää kokonaan Daavidin laatimina.⁴¹ Ongelmaksi muodostui, kuinka psalmit voivat olla samanaikaisesti Daavidin kirjoittamia mutta selvästi viitata häntä myöhempiin tapahtumiin tai henkilöahmoihin. Septuagintan psalmikokoelman psalmit, joiden päällekirjoituksissa esiintyy sekä Daavid että tätä myöhäisempiä henkilöahmoja, kertovat esiin nousseesta ristiriidasta. Psalmi 65 on Septuagintassa Daavidin nimissä, mutta samanaikaisesti se on Jeremian ja Hesekielin laulu historiallisessa tilanteessa. Samoin Psalmi 137 on eräissä Septuagintan käsikirjoituksissa laitettu sekä Daavidin että Jeremian nimiin. Tulkinta Daavidista profeettana voidaan selittää osittain ratkaisuna tähän ongelmaan, ja osittain siitä tarpeesta, että varhaisemmat psalmit oli tulkittava uudelleen ollakseen merkityksellisiä eri ryhmittymille.

Jos Daavid oli profeetta, hän saattoi ennustaa tulevia tapahtumia. Tällä tavalla kyettiin selittämään, miksi psalmeissa kuvataan Daavidin elinajan jälkeisiä tapahtumia ja henkilöitä. Psalmit saattoivat siis kaikki olla Daavidin kirjoittamia mutta silti puhua myöhemmistä tapahtumista. Riippumatta siitä, johdivatko juuri nämä syyt seuraavan kehitysaskelen ottamiseen, on selvää, että psalmeja alettiin pitää profetioina. Viimeistään tässä vaiheessa psalmit vakiinnuttavat paikkansa tutkittavina teksteinä. Ne eivät olleet vain historiallisia lähteitä tai eettisiä ohjenuoria vaan ne saattoivat paljastaa tulevia tapahtumia.

MITÄ HALUAT KERTOAA MEILLE? – PSALMIT JUMALAN VIESTEINÄ

Psalmikokoelmassa 11Q5 Daavidia kuvataan neljäntuhannenviidenkymmenen psalmin ja laulun tekijäksi (11Q5 27). Tekstikatkelman alussa Daavidia luonnehditaan viisaaksi mieheksi, oppineeksi sekä ymmärtäväiseksi ja täydelliseksi ihmisten ja Jumalan edessä (27:2–3). Sekä ennen että jälkeen Daavidin kirjoittamien psalmien ja laulujen kuvauksen tekstissä viitataan profetiaan. Ensin Daavidia kuvataan Jumalan lähettämän valaistuneen ja ymmärtäväisen hengen vastaanottajaksi (27:3–4). Viittaus hengen saamiseen johdattaa lukijan ajatukset profetiaan, sillä profeetat toimivat Jumalan hengen inspiroimina. Mielleyhtymä vahvistetaan jakson lopulla, sillä tekstin mukaan Daavid laati kaikki psalmit ja laulut profetian avulla (27:11). Psalmien ja laulujen laatiminen profetian avulla viittaa siihen, että psalmit ovat perimmiltään lähtöisin Jumalalta.⁴² Tekstin kirjoittaja kuvaa Daavidia esimerkilliseksi oppineeksi, mikä heijastanee kirjoittajan käsitystä oman aikansa profeetoista,⁴³ sillä Toisen temppelin ajan profetiassa profeetan viisaus ja oppineisuus yhdistyivät jumalalliseen inspiraatioon.⁴⁴

George Brooke on esittänyt, ettei ainoastaan Daavidin kirjallista toimintaa vaan psalmien kirjoittamista yleensä saatettiin pitää Qumranin liikkeessä profetiana. Liikkeen piirissä kirjoitettiin useita psalmikokoelmia, mutta Brooke pitää Hymnien kirjaa parhaana esimerkkinä, sillä ainakin joidenkin psalmien kirjoittaja näytti pitävän itseään profeettana.⁴⁵ Esimerkiksi Hymnien kirjan psalmin 20:7–22:42 puhuja muistuttaa yllä mainitun käsikirjoituksen 11Q5 kuvausta Daavidista. Psalmin puhuja on viisauden opettaja (20:7, 14), joka kertoo saaneensa Jumalalta hengen ja kuunnelleensa Jumalan ihmeellisiä suunnitelmia (20:14–15). Sekä Jumalan hengen saaminen että Jumalan suunnitelmien kuunteleminen liitetään Heprealaisessa Raamatussa profetiaan. Psalmissa käytetään Jumalan suunnitelmasta hepreankielistä sanaa *sôd*, joka viittaa Vanhassa testamentissa Jumalan taivaallisessa neuvostossa profeetoille paljastamiin suunnitelmiin. Profeetat pystyivät vierailemaan neuvostossa ja kuulemaan viestin, joka heidän tuli puolestaan välittää muille ihmisille.⁴⁶ Hymnien kirjan käsikirjoitus 1QH^a on

fragmentaarinen, mutta psalmissa saatetaan kuvata, kuinka viisauden opettaja toimii välittäjänä Jumalan ja Jumalaa pelkääviksi kutsuttujen ihmisten välillä (20:16–17). Kuten käsikirjoituksessa 11Q5, välittäjä ei kuitenkaan kutsuta profeetaksi vaan viisaaksi mieheksi, jolle Jumalan henki antaa ymmärrystä (20:15–16).

Toisin kuin käsikirjoituksessa 11Q5, Hymnien kirjassa ei kuvata, ovatko sen psalmit syntyneet Jumalan hengen vaikutuksesta. Psalmikirjoittaja kuitenkin kuvaa todennäköisesti psalmeissa ainakin osaa siitä tiedosta, jonka hän uskoo Jumalan hänelle paljastaneen. Hymnien kirjan psalmit kuvaavat esimerkiksi Jumalan ennalta määrättyä suunnitelmaa luomakunnalle ja tulevaa tuomiota.⁴⁷ Qumranin liikkeessä viisauden opettajien tehtäviin kuului muun muassa psalmien resitoiminen ja yhteisön jäsenten opettaminen. Useita liturgisia ja runollisia Qumranin tekstejä on otsikoitu sanoilla ”viisauden opettajalle”.⁴⁸ Todennäköisesti ainakin neljä Hymnien kirjan psalmia alkaa näillä sanoilla.⁴⁹ On mahdollista, etteivät viisauden opettajat ainoastaan resitoineet Hymnien kirjan psalmeja, vaan osa niistä oli myös viisauden opettajien kirjoittamia. Tällöin psalmien kirjoittaminen saattoi olla viisauden opettajille yksi keino välittää jumalallista tietoa.

Viitteitä siitä, että Qumranin liikkeessä psalmien uskottiin olevan viestejä Jumalalta, antavat myös pešertekstit.⁵⁰ Qumranin käsikirjoitusten joukossa on kolme psalmeista kirjoitettua pešeriä, joissa tulkitaan ainakin Psalmeja 37, 60, 68, 127 ja 129.⁵¹

4Q171 1:25–2:1

25 [Ole ääne]ti [Herran] edessa, odota hänen apuaan! Älä kiivastu sille, joka menestyy elämässään, sille jonka 26 juonet [onnistuu]vat. (Ps. 37:7)

Tulkittuna tämä tarkoittaa Valheen miestä, joka ek-sytti monia valheen 27 sanoilla. Sillä he valitsivat arvotto-mia asioita, eivätkä kuunnel[leet] Tiedon tulkitsijaa, niin että 2:1 heidät tuhoaa miekka, nälkä ja rutto.⁵²

Psalmi 37 kuvaa jumalattomien mahtia ja varakkuutta, mutta psalmin kirjoittaja vakuuttaa, että ne päättyvät. Vanhurskaiden tulee vain elää oikeamielisesti ja luottaa Jumalaan. Psalmin 37 pešerin kirjoittajan mukaan Psalmi 37 ennustaa kirjoittajan oman yhteisön kohtalonhetkistä. Esimerkiksi ja-

keen seitsemän mainitsema menestyvä juonittelija tulkitaan ”Valheen mieheksi”, joka vastustaa yhteisön johtajaa ”Tiedon tulkitsijaa”.⁵³ Psalmin 37 pešer

41 Ks. tästä laajemmin, Pajunen 2012b, 295.

42 Nissinen 2008, 520.

43 Jassen 2007, 252. Yksikään Qumranin teksti ei nimeä Daavidia profeetaksi. Sen sijaan monissa muissa myöhäisen Toisen temppelin ajan tai vähän sen jälkeen kirjoitetuissa teksteissä kuten Apostolien teoissa (2:30) ja juutalaisen historioitsijan Josefuksen teoksessa *Antiquitates Iudaicae* (6.8.2.166) Daavidia kutsutaan profeetaksi (Flint 2005, 159–60). Limin (2009, 68–70) mukaan Daavidia ei kutsuta Qumranin teksteissä profeetaksi, koska varhaisemmat Daavidista kertovat tekstit eivät niin tee. Nissinen (2008, 520) puolestaan toteaa, että tutkijat voivat huolelta kutsua Daavidia profeetaksi esimerkiksi käsikirjoituksesta 11Q5 puhuttaessa, koska Daavid selvästi toimii profetaan roolissa. Jassen 2007, 363–64. Samoin myös Nissinen (2008, 532) ja Brooke (2006, 162). Tutkijat ovat erityisesti viime vuosikymmenen aikana keskustelleet vilkkaasti siitä, millaista profetia oli Toisen temppelin aikana ja miten se suhteutuu Ensimmäisen temppelin ajan profetiaan. Uusia näkökulmia ovat tuoneet mm. Qumranin käsikirjoitukset, jotka tarjoavat ensikäden tietoa myöhäisestä Toisen temppelin ajasta. Profetian tavoitteena on viestin välittäminen jumaluudelta ihmisille (Nissinen 2001, 199–200). On hyödyllistä erottaa toisistaan kaksi erilaista tapaa välittää viesti, suullinen ja kirjallinen. Klassinen profetia tarkoittaa profeettojen kuten Aamoksen suullista julistusta. Monet Toisen temppelin ajan tekstit antavat kuitenkin kuvan, että jumalallinen viesti voidaan välittää myös kirjallisesti, tulkitsemalla vanhoja tekstejä ja traditioita. Tulkintaprosessi ymmärrettiin Jumalan inspiroimaksi ja siksi profetiaksi. Tämänkaltaisen kirjallisen tulkintaprosessin seurauksena ovat syntyneet myös Heparalaisen Raamatun profeettakirjat. Lange 2006, 248–257.

44 Brooke 2006, 163. Ks. Hymnien kirjan palstojen 9 ja 10 suomenkielinen käännös, Sollamo (ed.) 1997, 280–94. Teoksen pian julkaistavassa uudistetussa painoksessa julkaistaan myös palstojen 19 ja 20 käännös.

45 1. Kun. 22, Aam. 3:7, Jes. 6, Jer. 23:16–22 ja Sak. 3:1–7. Ks. lisää aiheesta Nissinen 2002.

46 Ks. esim. 1QH^a 5:12–30 ja 20:18–27.

47 Perdue 2009, 168–71.

48 1QH^a 5:12–6:33; 7:21–8:41; 20:7–22:42 ja 25:34–27:3.

49 *Pešerit* ovat Qumranin käsikirjoitusten joukosta löytyneitä eksegeettisiä tekstejä, joissa kirjoittaja lainaa tietyttä Raamatun tekstistä lyhyen jaksen ja kirjoittaa lainauksen perään sen tulkinnan (Berrin 2005, 113). Peser-tekstien ja mesopotamialainen viisauksiperinteen yhteyksistä ks. Nissinen 2009, 47–50.

50 Lim 2009, 64. Käsikirjoitukset 1Q16 (1QpPS), 4Q171 (4QpPs^a) ja 4Q173 (4QpPs^b) ovat psalmipešereitä. Psalmin 37 pešerin sisältävää käsikirjoitusta 4Q171 lukuun ottamatta käsikirjoitukset ovat hyvin fragmentaarisia. Ks. psalmin 37 pešerin suomenkielinen käännös Jokiranta 1997.

51 Jokiranta 1997, 193–94.

52 Salanimien kuten Valheen miehen ja Tiedon tulkitsijan oletetaan viittaavan oikeisiin historiallisiin henkilöihin. Bernstein 2000, 655.

kuvaa kokonaisuudessaan sitä, kuinka kirjoittajan oma yhteisö kukoistaa, kun taas vastustajat Jumala tuhoaa lopullisesti. Tutkija Shani Berrinin mukaan pešertulkinnan kohteiksi valikoituneet psalmit ovat hedelmällisiä dualistisille tulkinnoille, sillä ne kuvaavat Jumalan rangaistusta syntisille.⁵⁴

Myös pešerit heijastelevat Toisen temppelin ajan profetialle tyypillistä älyllisyyttä. Klassisessa suullisessa profetiassa jumalallista viestiä ei tarvinnut selittää mitenkään, vaan se oli ymmärrettävissä sellaisenaan. Sen sijaan pešereissä kirjuri tulkitsee psalmeja käyttäen hyödyksi samaansa koulutusta.⁵⁵ Tämänkaltaista profetiaa voivat harjoittaa vain yhteiskunnan koulutetun yläluokan jäsenet, sillä tekstien kirjallinen tulkitseminen vaatii kirjurikoulutuksen tuomaa tietotaitoa.⁵⁶ Tekstiä tutkimalla kirjuri pystyi selvittämään, mitä muinainen psalmi paljastaa hänen oman yhteisönsä elämästä.

Psalmien profetallinen tulkitseminen ei ollut ainoastaan Qumranin liikkeen omalaatuinen idea. Ensimmäisellä vuosisadalla ennen ajanlaskun alkua kirjoitetuissa Salomon psalmeissa (17) kirjoittaja visioi tulevaa messiaanista aikaa tulkitsemalla niin psalmeja kuin muitakin Vanhan testamentin tekstejä.⁵⁷ Psalmien tutkiminen ennustuksina on tuttu ilmiö ennen kaikkea Uuden testamentin evankeliumeista, sillä erityisesti Matteuksen evankeliumin kirjoittaja hyödyntää Vanhan testamentin psalmeja. Esimerkiksi Psalmi 22 tulkitaan ennustuksena, joka paljastaa Jeesus Nasaretilaisen kuolemaan liittyviä tapahtumia. Psalmi 22 tapauksessa selkeimmin asian muotoilee Johanneksen evankeliumin kirjoittaja, jonka mukaan (19:24) Jeesuksen vaatteiden arpominen oli profetian täyttymys:

23 Ristiinnaulittuaan Jeesuksen sotilaat ottivat hänen vaatteensa ja jakoivat ne neljään osaan, kullekin sotilaalle osansa. He ottivat myös paidan, mutta kun se oli saumaton, ylhäältä alas samaa kudosta, 24 he sanoivat toisilleen: ”Ei revitä sitä. Heitetään arpaa, kuka sen saa.” Näin kävi toteen tämä kirjoituksen sana: – He jakavat keskenään vaatteeni ja heittävät puvustani arpaa. Juuri näin sotilaat tekivät.⁵⁸

JOHTOPÄÄTÖKSET

Psalmien koko merkityskentän ymmärtämiseksi on tärkeää havaita, kuinka moninaisin tavoin niitä

käytettiin ja käytetään. Psalmeja käytettiin yhteisöllisissä tilaisuuksissa ja yksinäisyydessä, ne toimivat osana rituaaleja ja temppelikulttia, mutta myös tutkimuksen ja opetuksen kohteina. Psalmien tulkittiin sisältävän historiallisia tiedonjyväsä ja eettisiä ohjeita, ja myöhemmässä vaiheessa niitä tutkimalla saattoi lisäksi löytää vihjeitä tulevasta. On äärimmäisen tärkeää ymmärtää prosessi, jonka myötä psalmien käyttötavat vähitellen moninaistuvat kattamaan elämän eri osa-alueita ja yhteiskunnallisesti tärkeitä instituutioita. Tässä artikkelissa on otamalla huomioon myös aiemmin vähemmälle tarkastelulle jäänyt lähdeaineisto pystytty tarkentamaan kuvaa siitä, millainen oli psalmien liturginen käyttö Toisen temppelin ajan lopulla ja kuinka laajasti psalmeja pidettiin profetioina. Erityisesti on valaistu aiemmassa tutkimuksessa hämäräksi jäänyttä jaksoa psalmien käytön kehityskaaresta, jolloin psalmeista tuli tutkimisen kohteita.

Tällä kehityskululla on suora yhteys Psalmien kirjan kanonisointiprosessiin. Aiemmin oletettiin, että Psalmien kirjan asema ”juutalaisuuden virsikirjana” oli pääsyyntä sen sisällyttämiselle Raamatun kaanoniin. Raamattuun ei kuitenkaan sisällytetty kirjaa rituaaleista tai temppelin rukouksista. Tutkija Eugene Ulrichin arvion mukaan Psalmien kirja päätyi kaanoniin, koska Psalmeja pidettiin profetioina.⁵⁹ Tämä lienee osuva tiivistys, mutta se ei ole ainoa syy. Tärkein askel psalmien muotoutumisessa osaksi auktoritatiivista kirjallisuutta tapahtui, kun niistä hellenistisenä aikana tuli tutkimuksen kohteita. Eksegeettinen työskentely psalmien parissa alkoi siis kauan ennen kuin niitä pidettiin profetioina, ja Psalmien kirja laadittiin nykyisessä laajuudessaan nimenomaan tutkimuskäyttöön. Psalmien kirjan kanonisoinnin ymmärtämiseksi on osattava arvostaa psalmien erilaisia käyttötapoja, sillä niillä kaikilla oli tärkeä rooli kehityksessä, jonka seurauksena Raamatussamme on Psalmien kirja.

KIRJALLISUUS

AJMEJELAEUS, ANNELI

1986 *The Traditional Prayer in the Psalms*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 167. Berlin: de Gruyter.

ATKINSON, KENNETH

2004 *I Cried to the Lord: A Study of the Psalms of Solomon's*

- Historical Background and Social Setting*. Leiden: Brill.
- BERNSTEIN, MOSHE J.
2000 "Peshar Psalms". *Encyclopedia of the Dead Sea Scrolls*. Vol. II. Eds. L. Schiffman & J. VanderKam. New York: Oxford University Press, 655–56.
- BERRIN, SHANI
2005 "Qumran Pesharim". *Biblical Interpretation at Qumran*. Ed. M. Henze. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 110–33.
- BROOKE, GEORGE J.
1989 "Psalms 105 and 106 at Qumran". *Revue de Qumran* 54, 267–92.
2006 "Prophecy and Prophets in the Dead Sea Scrolls: Looking Backwards and Forwards". Floyd & Haak (Eds.) 2006, 151–65.
- CALDUCH-BENAGES, N. & LIESEN, J. (EDS.)
2006 *History and Identity: How Israel's Later Authors Viewed Its Earlier History*. Berlin: De Gruyter
- FLINT, PETER W.
1997 *The Dead Sea Psalms Scrolls and the Book of Psalms*. STDJ 27. Leiden: Brill.
2005 "Prophet David at Qumran". *Biblical Interpretation at Qumran*. Ed. M. Henze. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 158–67.
- GERSTENBERGER, ERHARD S.
1988 *Psalms Part 1, with an Introduction to Cultic Poetry*. The Forms of the Old Testament Literature 14. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- FLOYD, M. & HAAK, R. (EDS.)
2006 *Prophets, Prophecy and Prophetic Texts in Second Temple Judaism*. Library of Hebrew Bible / Old Testament Studies 427. New York: T & T Clark.
- GRABBE, LESTER L.
2008 *A History of the Jews and Judaism in the Second Temple Period Volume 2. The Coming of the Greeks: The Early Hellenistic Period (335–175 BCE)*. London: T & T Clark.
- GUNKEL, HERMANN
1930 *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*. 2nd edition. Tübingen: J.C.B. Mohr.
1933 *Einleitung in die Psalmen: die Gattungen der religiösen Lyrik Israels*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- JASSEN, ALEX P.
2007 *Mediating the Divine: Prophecy and Revelation in the Dead Sea Scrolls*. Studies on the Texts of the Desert of Judah 68. Leiden: Brill.
- JOKIRANTA, JUTTA
1997 "Psalmin 37 pešer". *Qumranin kirjasto: valikoima teoksia*. Toim. R. Sollamo. Helsinki: Kirjapaja.
- LANGE, ARMIN
2006 "Literary Oracles and Oracle Collection: A Comparison between Judah and Greece in Persian Times". Floyd & Haak (Eds.) 2006, 248–75.
- LIM, TIMOTHY H.
2009 "'All These He Composed through Prophecy'". *Prophecy after the Prophets? De Troyer & Lange (Eds.)* 2009, 61–73.
- MARTTILA, MARKO
2006 *Collective Reinterpretation in the Psalms: A Study of the Redaction History of the Psalter*. Tübingen: Mohr Siebeck.
- NEWSOM, CAROL A.
1988 "4Q370: An Admonition Based on the Flood". *Revue de Qumran* 13, 30–1.
- NISSINEN, MARTTI
2001 "Mitä on profetia?" *Teologinen Aikakauskirja* 106, 197–207.
2002 "Prophets and the Divine Council". *Kein Land für sich allein. Studien zum Kulturkontakt in Kanaan, Israel/Palästina und Ebnârî für Manfred Weippert zum 65. Geburtstag*. Eds. U. Hübner & E. A. Knauf. OBO 186. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 4–19.
2009 "Pesharim as Divination: Qumran Exegesis, Omen Interpretation and Literary Prophecy". De Troyer & Lange (Eds.) 2009, 43–60.
- PAJUNEN, MIKA S.
2008 "Qumranic Psalm 91: A Structural Analysis". *Scripture in Transition: Essays on Septuagint, Hebrew Bible, and Dead Sea Scrolls in Honour of Raija Sollamo*. Eds. Anssi
-
- 54 Berrin 2005, 118–20.
55 Tässä suhteessa pešertekniikka muistuttaa enemmän divinaatiota kuin profetiaa. Divinaatio ja profetia ovat rinnakkaisia ilmiöitä, sillä molempien tavoite on jumallisen tiedon välittäminen. Niiden menetelmät ovat kuitenkin erilaiset: Profetia on intuitiivista ja profeetta vastaanottaa viestin esimerkiksi ilmestyksen välityksellä. Divinaatiossa taas viestin välittäjällä on aktiivinen rooli ja hän hyödyntää koulutustaan tulkitakseen esimerkiksi astronomisia ilmiöitä. Nissinen 2009, 57–60.
56 Brooke 2006, 162–63.
57 Atkinson 2004, 139–44.
58 Samalla tapaa myös Matt. 27:35 ja Luuk. 23:34. Ks. myös Jeesuksen sanat ristillä (Ps. 22:2, Mark. 15:34, Matt. 27:46) ja ohikulkijoiden pilkka (Ps. 22:8, Matt. 27:43). Lukuisia muitakin psalmeja tulkitaan evankeliumeissa profetioina: mm. Ps. 6, 8, 31, 79, 91, 110 ja 118. Subramanian 2007, 129.
59 Ulrich 2003, 3–25. Vanhan testamentin kaanonin muotoutumisesta ks. myös Seppänen ja von Weissenbergin artikkeli tässä numerossa.

- Voitila & Jutta Jokiranta. Leiden: Brill, 591–605.
- 2009 "The Function of 11QPsAp^a as a Ritual". *Text and Ritual: Papers Presented at the Symposium Text and Ritual*. Ed. A. K. Gudme. Copenhagen: University of Copenhagen, 50–60.
- 2011 "From Poetic Structure to Historical Setting: Exploring the Background of the *Barkhi Nafshi* Hymns". *Prayer and Poetry in the Dead Sea Scrolls and Related Literature: Essays in Honor of Eileen Schuller on the Occasion of Her 65th Birthday*. Eds. C. Wassen, K. Penner & J. Penner. STDJ 98. Leiden: Brill, 355–76.
- 2012a *The Land to the Elect and Justice for All: Search for the Function and Setting(s) of 4QNon-Canonical Psalms B (4Q381)*. Diss. Helsingin yliopisto.
- 2012b "The Prayer of Manasseh in 4Q381 and the Account of Manasseh in 2 Chronicles 33". *The Scrolls and Biblical Traditions: Proceedings of the Seventh Meeting of the IOQS in Helsinki*. Eds. G. J. Brooke, D. K. Falk, E. J. C. Tigchelaar & M. Zahn. STDJ 103. Leiden: Brill, 143–61.
- PAKKALA, JUHA
- 2004 *Ezra the Scribe: The Development of Ezra 7–10 and Nehemiah 8*. Berlin: Walter de Gruyter.
- PERDUE, LEO G.
- 2009 "Mantic Sages in the Ancient Near East, Israel, Judaism, and the Dead Sea Scrolls". De Troyer & Lange (Eds.) 2009, 133–89.
- PIETERSMA, ALBERT
- 2001 "Exegesis and Liturgy in the Superscriptions of the Greek Psalter". *X Congress of the International Organization for Septuagint and Cognate Studies, Oslo, 1998*. Ed. B. A. Taylor. Atlanta: SBL, 99–138.
- PUECH, ÉMILE
- 1991 "4Q525 et les péricopes des Béatitudes en Ben Sira et Matthieu". *Revue Biblique* 98, 80–106.
- 1993 "The Collection of Beatitudes in Hebrew and in Greek (4Q525 1–4 and Mt 5,3–12)". *Early Christianity in Context: Monuments and Documents*. Eds. F. Manns & E. Alliata. Jerusalem: Franciscan Printing Press, 353–68.
- 1998 "525. 4QBéatitudes". *Qumran Grotte 4. XVIII. Textes Hébreux (4Q521–528, 4Q576–579)*. Discoveries in the Judaean Desert XXV. Oxford: Clarendon Press, 115–78.
- RÖMER, THOMAS C.
- 2005 *The So-Called Deuteronomistic History: A Sociological, Historical and Literary Introduction*. London: T & T Clark.
- SCHAPER, JOACHIM
- 1998 "Der Septuaginta-Psalter: Interpretation, Aktualisierung und liturgische Verwendung der biblischen Psalmen im hellenistischen Judentum". *Der Psalter im Judentum und Christentum*. Ed. E. Zenger. Freiburg: Herder, 165–83.
- SCHULLER, EILEEN M.
- 2003 "Some Reflections on the Function and Use of Poetical Texts among the Dead Sea Scrolls". *Liturgical Perspectives: Prayer and Poetry in Light of the Dead Sea Scrolls: Proceedings of the Fifth International Symposium of The Orion Center for The Study of the Dead Sea Scrolls and Associated Literature, 19–23 January, 2000*. Ed. Esther G. Chazon. STDJ 48. Leiden: Brill, 173–190.
- SOLLAMO, RAIJA (TOIM.)
- 1997 *Qumranin kirjasto: Valikoima teoksia*. Helsinki: Kirjapaja.
- SUBRAMANIAN, J. SAMUEL
- 2007 *The Synoptic Gospels and the Psalms as Prophecy*. London: T & T Clark.
- TOBIN, THOMAS H.
- 1990 "4Q185 and Jewish Wisdom Literature". *Of Scribes and Scrolls: Studies on the Hebrew Bible, Intertestamental Judaism and Christian Origins*. Eds. H. W. Attridge, J. J. Collins & T. H. Tobin. Lanham, London: University Press of America, 145–52.
- TRAFTON, JOSEPH L.
- 1992 "Psalms of Solomon". *Anchor Bible Dictionary* 6. Eds. D. N. Freedman et al. New York: Doubleday, 115–17.
- DE TROYER, K. & LANGE, A. (EDS.)
- 2009 *Prophecy after the Prophets? The Contribution of the Dead Sea Scrolls to the Understanding of Biblical and Extra-Biblical Prophecy*. Leuven: Peeters,
- ULRICH, EUGENE
- 2003 "From Literature to Scripture: Reflections on the Growth of a Text's Authoritativeness". *Dead Sea Discoveries* 10, 3–25.
- WILSON, GERALD H.
- 1985 *The Editing of the Hebrew Psalter*. Chico: Scholars Press.
- WISCHMEYER, ODA
- 2006 "Stephen's Speech before the Sanhedrin against the Background of the Summaries of the History of Israel". Caldach-Benages J. Liesen (Eds.) 2006, 341–358.
- WITTE, MARKUS
- 2006 "From Exodus to David: History and Historiography in Psalm 78". Caldach-Benages J. Liesen (Eds.) 2006, 21–42.